

Kortanalys 2/2023

Misstankar mot tidigare misstänkta personer

En statistisk analys av utvecklingen 2001–2021

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning	5
Syfte och frågeställningar	6
Metod och material	7
Operationaliseringar	7
Begränsningar	10
Resultat.....	12
Utveckling och fördelning av samtliga misstankar	12
Misstankar för olika kategorier av brott	15
Misstankar i olika åldersgrupper	18
Referenser	24
Bilagor	25

urn:nbn:se:bra-1114

© Brottsförebyggande rådet 2023

Författare: Åsa Strid

Vetenskaplig granskare: Sven Granath fil.dr vid institutionen för kriminologi, Stockholms universitet, har vetenskapligt granskat utkast till kortanalysen och lämnat värdefulla synpunkter. Det är dock Brå som i alla avseenden är ansvarig för innehållet i rapporten.

Omslagsillustration: Susanne Engman

Produktion: Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm

Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna kortanalys kan laddas ner från Brås webbplats <http://www.bra.se>

Sammanfattning

Det är väl belagt inom kriminologin att en relativt liten grupp personer står för en stor del av brottsligheten. Det är också relativt välbeforskat hur den gruppen ser ut vad gäller kön, ålder, socioekonomisk bakgrund, missbruk och tidig brottslighet.

Eftersom forskning på det här temat oftast utgår från registret över lagförda personer är det dock inte lika klarlagt hur stor andel av de misstankar som polisen har att hantera som gäller den här gruppen. Det är inte heller klarlagt hur stor andel av misstankarna som härrör från personer som aldrig varit misstänkta förut eller personer som varit misstänkta men bara någon eller några enstaka gånger. Syftet med den här kortanalysen är att ge en empiriskt grundad bild av det, samt hur det har förändrats över tid och hur det ser ut för olika typer av brott och i olika åldersgrupper under åren 2001–2021. Underlaget är således ett uttag ur registret över misstänkta personer. Utgångspunkten för kortanalysen är ett verksamhetsperspektiv, det vill säga att studera de ärenden (misstankar) som polisen har att hantera, snarare än den faktiska brottsligheten. Hur ärendeinflödet till Polismyndigheten ser ut påverkas dock av hur den faktiska brottsligheten ser ut, i kombination med myndighetens förmåga, kapacitet och prioriteringar vad gäller att fånga upp och registrera brotten.

Resultaten visar att andelen misstankar som riktas mot personer som tidigare varit misstänkta för någon typ av brott är oförändrad (på cirka 70 procent) över den studerade perioden. Det gäller även om man studerar misstankar mot kategorin tidigare misstänkta mer i detalj, uppdelat på om man misstänkts en gång, två till tre gånger eller fyra gånger eller fler. Gruppen som misstänkts fyra gånger eller fler står genomgående för ungefär hälften av alla misstankar under den här perioden.

När andelen tidigare misstänkta studeras uppdelat på olika brottskategorier framkommer dock vissa förändringar över tid. Inom såväl bedrägeribrotten, sexualbrotten som skadegörelsebrotten ökar andelen misstankar mot personer som tidigare varit misstänkta. Framför allt är det en allt större andel misstankar som riktas mot personer som varit misstänkta fyra gånger eller fler.

I kortanalysen studeras också hur misstankarna fördelar sig inom olika åldersgrupper. Andelen tidigare misstänkta inom den yngsta gruppen, 15–20 år, ökar tydligt mellan 2006 och 2011 och hela ökningen består av misstankar mot personer som varit misstänkta fyra gånger eller fler. Ökningen tycks gälla för i princip samtliga brottstyper. Det går i linje med forskning som visar på en polarisering, där en liten grupp unga pojkar står för en allt större del av brottsligheten. För övriga åldersgrupper, 20–35 år samt 36 år och äldre är fördelningen oförändrad över tid.

I övrigt är det mest intressanta att fördelningen vad gäller tidigare misstänkta är påtagligt oförändrad trots att den registrerade brottsligheten har genomgått betydande strukturförändringar under den här perioden, med bland annat minskad andel tillgreppsbrott och en ökad andel narkotikabrott.

En viktig slutsats är att registret över misstänkta personer visar liknande resultat som tidigare forskning på registret över lagförda personer, nämligen att en liten grupp står för en avsevärd del av den registrerade brottsligheten. Det indikerar att man borde kunde studera den gruppen även utifrån misstankar, vilket är uppgifter som till skillnad från registret över lagförda personer är tillgängliga för analys inom Polismyndigheten.

Inledning

Uppslaget till den här kortanalysen kommer från en diskussion med Polismyndigheten, där man har identifierat ett behov av kunskap om omfattningen av och karaktären på den brottslighet som Polismyndigheten hanterar som begås av personer som är tidigare misstänkta. Man efterlyser också kunskap om på vilket sätt det varierar inom den gruppen beroende på hur många tidigare misstankar det rör sig om samt hur mycket den strukturen kan ha varierat över tid, på kort men framför allt på längre sikt. En kortanalys väntas bidra med värdefull bakgrundsinformation inom ramen för Polismyndighetens utveckling av metoder för att göra prognoser över brottslighetens sammansättning. Detta mot antagandet att en bild av i vilken utsträckning sammansättningen av misstankar mot tidigare respektive ej tidigare misstänkta har varierat historiskt kan säga något om i vilken utsträckning som sammansättningen kan komma att variera framledes.

Den kriminologiska forskningen har många gånger visat att en liten del av befolkningen i Sverige står för en oproportionerligt stor del av den registrerade brottsligheten (Torstensson Levander 2013). Brå gjorde 2014 en kortanalys på temat högaktiva lagöverträdare, som visade att det år 2012 fanns cirka 12 000 högaktiva lagöverträdare i Sverige, som tillsammans stod för över hälften av samtliga lagförda brott i undersökningen (Brå 2014). Liknande tendenser syns också i den årliga lagföringsstatistiken (Brå 2020). Senare forskning avseende våldsbrott bland tonårspojkar i Stockholm tyder också på att det här mönstret har förstärkts sedan 2000-talets början (Sivertsson 2023), men i övrigt är det ont om studier som visar hur det här fenomenet utvecklas över tid.

Forskning på så kallade strategiska brott visar att de som blir högaktiva lagöverträdare som vuxna ofta är pojkar som tidigt varit kontakt med sociala myndigheter. De har tidigt kriminella umgängen, en problematisk skolgång och inte sällan familjerelaterade problem (Brå 2011).

Kriminologisk forskning har också visat att det finns variationer över tid i hur stora andelar i olika födelsekohorter som blir lagförda och hur många som blir lagförda många gånger. Kohorterna födda i början på 1960-talet (Forslund m.fl. 2012) har blivit lagförda fler gånger, både sett till andel av befolkningen och antal lagföringar per person, än vad kohorterna födda 1965–1985 har blivit vid motsvarande ålder.

Till skillnad från andra relativt nutida studier (till exempel Brå 2014) kommer den här analysen att ta utgångspunkt i och redovisa antal och andelar misstankar i stället för lagföringar eller lagförda personer. Det är värdefullt ur Polismyndighetens synvinkel eftersom de i sin verksamhet hanterar brottsmisstankar och inte lagföringar och det ökar deras möjlighet

att tillämpa kunskapen från den här kortanalysen i sitt framtida analysarbete.

Syfte och frågeställningar

Kortanalysen är tänkt att utgöra en beskrivning av hur stor del av de registrerade misstankarna som riktas mot personer som tidigare varit misstänkta och speciellt de som varit misstänkta många gånger samt om hur det eventuellt förändrats sedan 2001. Här studeras också om detta varierar mellan olika brottstyper och för olika åldersgrupper.

Frågeställningarna är:

1. Hur utvecklades fördelningen av de totala misstankarna åren 2001 till 2021 uppdelat på hur många gånger de misstänkta personerna varit skäligen misstänkta för något brott tidigare?
2. Skiljer sig ovan nämnda utveckling mellan olika brottskategorier?
3. Hur ser ovan nämnda utveckling ut, uppdelat på olika åldersgrupper?

Kortanalysen utgår från ett verksamhetsperspektiv, vilket innebär att syftet är att kunna uttala sig om de ärenden (misstankar) som Polismyndigheten har att hantera. Syftet är alltså inte i första hand att studera den faktiska brottslighetens utveckling.

Skillnader mellan män och kvinnor ingår inte i kortanalysens frågeställningar.¹ Det beror på att kortanalysens fokus är att studera utvecklingen i hur misstankar fördelar sig mellan tidigare och ej tidigare misstänkta, något som inte påverkas av skillnaden mellan män och kvinnor.

¹ Resultatredovisningen inleds dock med en kortare redogörelse för skillnaden i misstankar riktade mot män och kvinnor för att illustrera att det finns stora skillnader men att de inte har någon egentlig betydelse för kortanalysens resultat.

Metod och material

Kortanalysen är upplagd som en bakåtblickande studie där man för alla misstänkta personer ett år lägger på personernas alla tidigare misstankar från en femårsperiod. Sedan delas misstankarna in i kategorier efter hur många misstankar de misstänkta personerna haft under den aktuella femårsperioden.

Som konstaterats finns det gott om tidigare studier som riktar in sig på de personer som betraktas som högaktiva lagöverträdare. Det är däremot mindre gott om studier som riktar in sig på hur den registrerade brottslighetens volymer påverkas av dessa personer över tid, det vill säga om deras andel varierar över tid. Därför kommer den här kortanalysen inte att fokusera på de högaktiva personerna, utan deras andel av den registrerade brottsligheten.

Referensperioden för tidigare misstankar är satt till fem år. Anledningen är att det finns en fördel i att fånga in relativt aktuella misstankar, mot antagandet att de senaste årens eventuellt kriminella aktivitet säger mer om en persons nuvarande eller eventuellt framtida kriminella aktivitet än misstankar som ligger längre bak i tiden. De tidigare misstankarna kan vara alla sorters brott, det handlar alltså inte bara om upprepad brottslighet inom samma brottstyp.

Av praktiska skäl studeras inte utvecklingen av misstankar årsvis, utan med ett nedslag vart femte år.² En nackdel med det är att man riskerar att missa intressanta trender och avvikelser mellan dessa år. Å andra sidan är syftet med den här kortanalysen kopplat till mer långsiktiga trender och då kan det anses motiverat att rationalisera mätningarna och därmed även datahanteringen på det här viset.

Operationaliseringar

Nedan följer en genomgång av vilka operationaliseringar som gjorts och en bedömning av vilken effekt de olika avvägningarna kan ha på resultatens validitet.

”Misstankar”, alternativt ”brottsmisstankar” avser genomgående skäligen eller starkare misstankar (eftersom det är dessa som registret över misstänkta personer baseras på) mot personer 15 år eller äldre vid brottstillfället. Det är beslutsdatum för upprättande av misstanke som avgör vilket undersökningsår misstanken räknas till.

Det har använts olika begrepp för att benämna den lilla grupp som står för en stor del av den registrerade brottsligheten. Brå har använt termen ”högaktiva lagöverträdare” när man studerat personer med många

² På grund av att registrets uppbyggnad och rutiner kring uttag ur detta krävs det två manuella uttag per undersökningsår, vilket för 21 undersökningsår (åren 2001–2021) skulle innebära 42 manuella uttag.

lagföringar. I det offentliga samtalet förekommer uttryck som ”livsstilskriminella” och ”kroniker”, vilka ibland används synonymt men ibland tillskrivs lite olika betydelser beroende på sammanhang. Ibland riktar man inte bara in sig på att brottsligheten ska vara frekvent, utan att den ska innehålla inslag av vissa typer av brott och vara av en viss allvarlighetsgrad för att gärningspersonen ska räknas till den här gruppen (Torstensson Levander 2013, Rikspolisstyrelsen 2012). Den här kortanalysen utgår dock endast från ett kvantitativt mått, det vill säga enbart baserat på om och hur många gånger en person varit misstänkt tidigare. Fördelen med ett sådant mått är att det är lättare att replikera och tillämpa i till exempel polisverksamheten än ett mer komplext mått.

Med ”tidigare misstänkt” avses i den här kortanalysen misstänkt för något brott de föregående fem kalenderåren. Följande kategorier används:

- Ej misstänkt de föregående fem kalenderåren.
- Misstänkt en gång de föregående fem kalenderåren.
- Misstänkt två till tre gånger de föregående fem kalenderåren.
- Misstänkt 4 gånger eller fler de föregående fem kalenderåren.

Grupperingen av antal tidigare misstankar har gjorts både med hänsyn till vad som är relevant för frågeställningarna och vad som är meningsfullt utifrån hur data ser ut. Gränsen mellan kategorin en misstanke respektive två till tre misstankar drogs eftersom det ansågs värdefullt att kunna särskilja dem som har varit misstänkta en enstaka gång under femårsperioden från dem som ådragit sig upprepade misstankar under samma period. Gränsen fyra gånger eller fler valdes eftersom det visade sig att gruppen som har misstänkts fyra gånger eller fler under de föregående fem kalenderåren tillsammans står för hälften av brottsmisstankarna under det aktuella undersökningsåret. Det innebär att det av strategiska skäl finns anledning att öka kunskapen om den här gruppen. Man skulle dock kunna argumentera för att gränsen inte är tillräckligt snäv, eftersom det motsvarar ungefär 30 procent av samtliga misstänkta³ och att det kan vara en för stor grupp för Polismyndigheten att ha ett särskilt fokus på. Å andra sidan härrör hälften av misstankarna från personer som inte tidigare har misstänkts för brott, vilket gör att gruppen ”misstänkta fyra gånger eller fler” bör sättas i relation till inte bara tidigare misstänkta, utan den straffmyndiga befolkningen i stort. Då utgör de enbart 0,5–0,7 procent, vilket får betraktas som en snävt avgränsad grupp.

”De senaste föregående fem åren” avser här fem år bakåt från och med kalenderåret för misstanken. Det innebär som exempel att misstankar för undersökningsåret 2001 sätts i relation till antalet misstankar perioden 1 januari 1996 till 31 december 2000. En alternativ och mer exakt

³ De ej tidigare misstänkta utgör ungefär 50 procent av de misstänkta personerna, medan grupperna misstänkta en gång respektive två till tre gånger utgör cirka 10 procent vardera.

operationalisering hade varit att se till misstankar fem år tillbaka i tiden från datumet innan den registrerade misstanken i fråga. På grund av hur registret är uppbyggt hade en sådan lösning dock varit betydligt mer tidskrävande⁴ och bedömdes inte stå i proportion till den eventuella vinsten i validitet, eftersom det ändå inte bör ha någon effekt på jämförbarheten över tid.

I kortanalysen redovisas ålder indelat i tre åldersgrupper: 15–20 år, 21–35 år och 36 år och äldre.⁵ Syftet med indelningen har varit att spegla att brottsligheten skiljer sig under ett livsförlopp, där det är en relativt stor del av befolkningen som är brottsaktiv upp till cirka 20 års ålder, utan att därefter fortsätta med en kriminell livsstil. Även om ungdomsåren är den mest brottsaktiva perioden brukar de som lägger sig till med en kriminell livsstil därefter fortsätta vara relativt brottsaktiva fram till cirka 35 års ålder, då brottsaktiviteten tenderar att avta (Carlsson och Sivertsson 2021, Nilsson och Estrada 2009). Det kan således vara rimligt att göra en gränsdragning runt 20 respektive 35 år.

”Brottskategori” avser en grupp brottstyper, till exempel alla brottstyper inom ett specifikt kapitel i brottsbalken. Kategorierna som används i den här kortanalysen har valts ut för att de antingen brukar vara föremål för kriminalpolitiskt intresse (till exempel brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid eller sexualbrott) eller för att de utgör en betydande andel av misstankarna, till exempel narkotikabrott, tillgreppsbrott eller brott mot trafikbrottslagen. Med ”brottstyp” avses antingen ett specifikt brott i brottsbalken eller en särskild brottskod (som är en underkategori till ett sådant brott). Begreppet brottstyp kan i den här bemärkelsen exempelvis syfta till såväl brottet ”misshandel” som till brottskoden ”misshandel mot obekant”.

Tabell 1 redogör för vilka brottskategorier som studeras samt hur stor del av misstankarna varje kategori utgör (oavsett om den misstänkte varit tidigare misstänkt eller ej). I början av perioden (2001) utgjorde tillgreppsbrott 23 procent av misstankarna, en andel som minskade till 9 procent 2021. Även brott mot trafikbrottslagen minskade under samma period, från 17 till 9 procent av misstankarna. Samtidigt ökade andelen brott mot narkotikastrafflagen, alternativt narkotikasmuggling från 9 procent till 20 procent av misstankarna under samma period. Den minskade andelen tillgreppsbrott och ökande andelen narkotikabrott är tydligare i åldersgruppen 15–20 år än i de äldre åldersgrupperna (tabell 1 och 2 i appendix).

⁴ En sådan lösning kräver att alla misstankar för respektive undersökningsår individuellt matchas mot datum för alla misstankar för given individ de föregående fem åren. Eftersom det är en process som inte helt och hållet går att automatisera bedöms resursåtgången inte stå i proportion till kvalitetsvinsten. Situationen kompliceras ytterligare av att data från de första åren i materialet är uppbyggt på sådant sätt att en observation kan innehålla flera misstankar, vilket aviker från hur data från de senare åren är uppbyggt.

⁵ Här avses ålder vid beslut om misstanke.

Tabell 1. Misstankar i materialet, fördelade på förekommande brottskategorisering. Andel misstankar i procent.

	2001	2006	2011	2016	2021
Brott mot liv och hälsa kap. 3 BrB	11	12	11	10	10
Brott mot frihet och frid kap. 4 BrB	11	11	10	11	11
Sexualbrott kap. 6 BrB	1	1	2	2	3
Tillgreppsbrott kap. 8 BrB	23	18	14	13	9
Bedrägeri och annan oredlighet kap. 9 BrB	7	6	9	9	9
Skadegörelse kap. 12 BrB	4	4	3	3	2
Brott mot trafikbrottslagen	17	15	12	12	9
Brott mot narkotikastrafflagen alternativt narkotikasmuggling	9	16	16	18	20
Övriga brott ⁶	16	17	23	22	27
	100	100	100	100	100

Begränsningar

Frågeställningarna i den här kortanalysen handlar om hur tidigare misstankar fördelar sig beroende på om den misstänkta varit misstänkt tidigare, hur det förhåller sig till olika brottskategorier och huruvida det förändras över tid. Det är viktigt att komma ihåg att de eventuella förändringar som kan komma att noteras sker i en kontext, där den registrerade brottslighetens (i det här fallet registrerade misstankars) antal och sammansättning förändras av andra orsaker än förändringar i den faktiska brottsligheten. Det kan både handla om att förekomsten av olika typer av brott varierar över tid och att rättsväsendets prioriteringar, förmåga eller möjlighet att registrera olika typer av brott kan ändras över tid.

På ett sätt kan träffsäkerheten i registret över misstänkta personer sägas vara lägre än registret över lagförda personer, om användarens syfte är att kunna säga något om de som faktiskt är skyldiga till brott. I registret över lagförda personer är ju alla personer per definition skyldiga till brottet de har registrerats för, medan så inte är fallet med registret över misstänkta personer. Det är knappt hälften av alla skäligen misstänkta som sedan lagförs för brottet. Om användarens syfte å andra sidan är att kunna säga något om brotten som begås finns fördelen med registret över misstänkta personer att det utöver personer som är oskyldigt misstänkta för brott också sannolikt finns personer som har begått brotten men inte kunnat lagföras för dem, som därmed inte kommer med i registret över lagförda personer.⁷ Det huvudsakliga argumentet för att använda registret över misstänkta personer som utgångspunkt i just den här analysen är dock att kunskapen som genereras lättare ska kunna tillämpas i Polismyndighetens egna arbete

⁶ Övriga brott är de brott som inte sorteras in i någon av ovan nämnda kategorier. Det handlar bland annat om brott mot allmänheten, brott mot staten och brott mot olika specialrättsliga författningar, som skattebrott, miljöbrott och bidragsbrott.

⁷ Det bör dock påpekas att långt från alla brott täcks in av misstankestatistiken. Det beror dels på att många brott aldrig ens polisanmäls och dels på att mer än hälften av de anmälda brotten saknar brottsmisstankar (Brå 2022a).

och då är misstankarna av högre relevans, eftersom det är misstankar och misstänkta personer som Polismyndigheten har att hantera.

Syftet med den här kortanalysen är att studera misstankarna ur ett verksamhetsperspektiv, där utgångspunkten är vilka ärenden som upprättas av polisen och som de har att arbeta med i sin verksamhet. I och med det påverkar inte ovan nämnda faktorer resultatens validitet. Däremot påverkar de i högsta grad hur man ska förstå resultaten och vad de kan bero på.

Jämförbarheten mellan olika åldersgrupper påverkas av den relativt korta uppföljningsperioden på fem år. En misstänkt person i den yngsta åldersgruppen (15–20 år) har lägre sannolikhet att ingå i kategorin tidigare misstänkta, jämfört med en misstänkt person i någon av de äldre åldersgrupperna. Exempelvis har unga som misstänktes för brott vid 17 års ålder varit straffmyndiga i mindre än tre år, vilket gör att den faktiska uppföljningsperioden då blir kortare än fem år. Att uppföljningsperioden är de föregående fem kalenderåren och inte de föregående fem åren räknat från datumet för misstanken medför dessutom en viss underskattning av tidigare misstankar för den yngsta gruppen. I övrigt påverkas antalet misstankar som tidigare nämnts av flera faktorer, bland annat den faktiska brottsaktiviteten (som är högre hos de yngsta) och polisens prioriteringar (där ungdomar som begår brott är högt prioriterat). Dessa aspekter hade varit ett problem om studien varit av framåtblickande art, till exempel för att identifiera grupper av tidigare misstänkta individer som senare ska komma att bli misstänkta. Men när syftet är som i det här fallet, att se hur strukturen av misstankar ser ut och utvecklas över tid inom respektive åldersgrupp är det att betrakta som ett mindre problem.

Utöver de begränsningar som beskrivs ovan finns det begränsningar i analysen och materialet som hänger samman med de operationaliseringar som gjorts. Dessa beskrivs under rubriken ”operationaliseringar”.

Resultat

Nedan presenteras resultaten för kortanalysens tre frågeområden:

- det totala antalet misstankar
- misstankar för olika kategorier av brott
- misstankar i olika åldersgrupper.

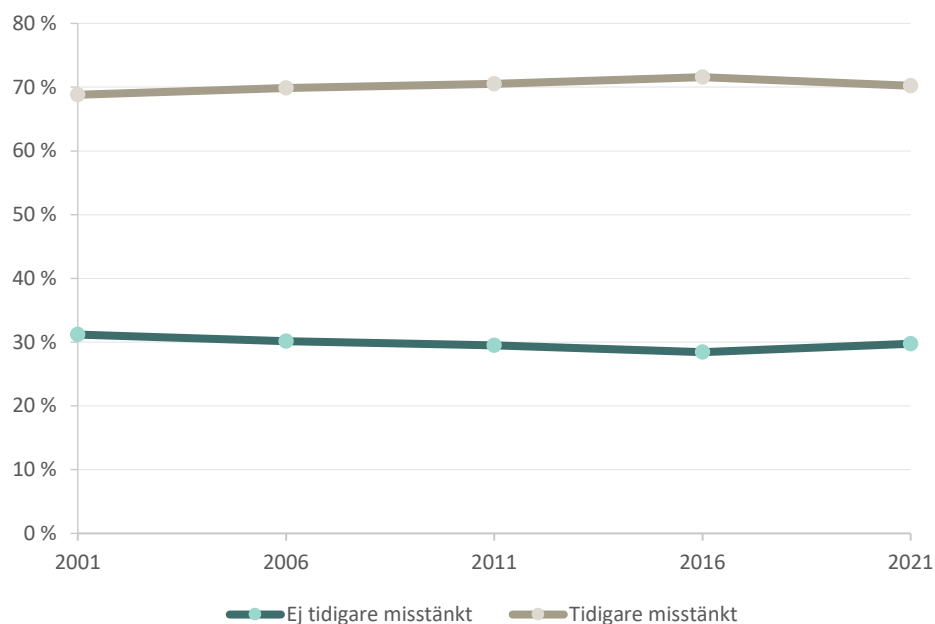
Resultaten redovisas i procentandelar, eftersom samtliga frågeområden handlar om fördelningar. Man bör dock ha i åtanke att andelarna är beroende av varandra, det vill säga att en minskning i en kategori inte nödvändigtvis behöver återspegla en minskning i antal, utan kan vara en effekt av att en annan kategori ökat i antal och därmed andel.

Eftersom det är män som är misstänkta i de flesta (82 procent) av fallen så är det framför allt misstankar mot män som driver utvecklingen i stort. Könsuppdelade resultat har dock tagits fram i de fall där de bedömts som möjligt respektive meningsfullt med hänsyn tagen till låga antal. Dessa redovisas i tabellappendix och redovisas eller kommenteras i huvudsak bara där det bedöms ha betydelse för utvecklingen i stort.

Utveckling och fördelning av samtliga misstankar

En majoritet av brottsmisstankarna (69–72 procent) under perioden 2001-2021 riktas mot personer som varit misstänkta för något brott tidigare. Andelen är i stort sett oförändrad över tid (figur 1).

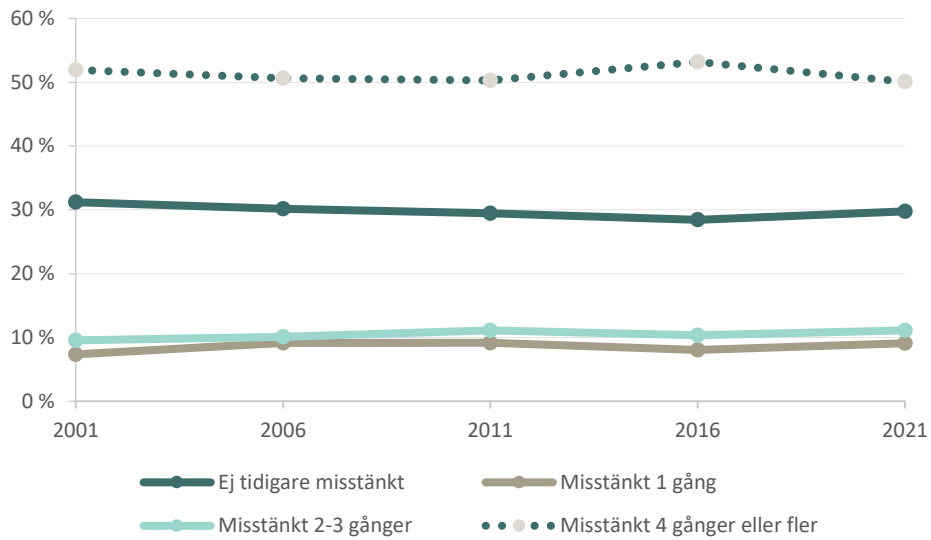
Figur 1: Misstankar om brott samtliga brottstyper 2001–2021, fördelat på om den misstänkta personen varit misstänkt de föregående fem åren eller ej. Andel i procent.

Figur 2 visar att ungefär hälften av misstankarna var riktade mot personer som varit misstänkta fyra gånger eller fler de senaste fem åren, medan grupperna ”misstänkt en gång” respektive ”misstänkt två till tre gånger” står för ungefär 10 procent var av misstankarna vardera. I resterande cirka 30 procent av fallen handlar det om personer som inte tidigare varit misstänkta för något brott. Fördelningen har varit i princip oförändrad över tid.

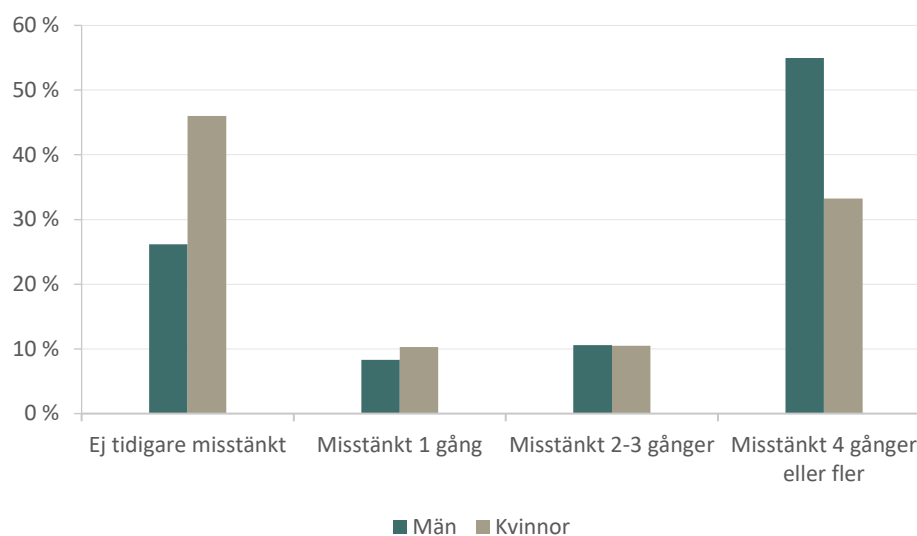
Gruppen som har misstänkts fyra gånger eller fler utgör ungefär 30 procent av de misstänkta personerna. År 2001 motsvarade de ca 0,5 procent (motsvarande cirka 35 000 personer) av den straffmyndiga befolkningen och år 2021 hade andelen ökat till 0,7 procent (motsvarande ca 56 000 personer).

Figur 2: Misstankar om brott samtliga brottstyper åren 2001–2021, fördelat på om och hur många gånger den misstänkta personen varit misstänkt de föregående fem åren eller ej.

Eftersom de allra flesta misstankarna om brott rör män (82 procent) reflekterar statistiken i första hand hur fördelningen ser ut bland misstankar mot män. Figur 3 visar att fördelningen skiljer sig ganska mycket mellan män och kvinnor. Det är betydligt vanligare med tidigare misstankar vid brottsmisstankar mot män, jämfört med misstankar mot kvinnor. Skillnaden ligger i att de som tidigare varit misstänkta fyra gånger eller fler står för en betydligt större andel av misstankarna mot män, 55 procent jämfört med 33 procent bland misstankarna mot kvinnor.

Figur 3: Misstankar om brott, samtliga brottstyper åren 2001–2021 sammanlagt, fördelat på om och hur många gånger den misstänkta personen varit misstänkt de föregående fem åren eller ej. Andel för misstankar mot män respektive kvinnor i procent.

Utvecklingen är dock likartad för män och kvinnor, det vill säga fördelningarna inom respektive grupp har varit i princip oförändrade över hela perioden (se tabell 6 i appendix). Som tidigare nämnts styrs utvecklingen i huvudsak av misstankar mot männen, eftersom de utgör en övervägande majoritet.

Misstankar för olika kategorier av brott

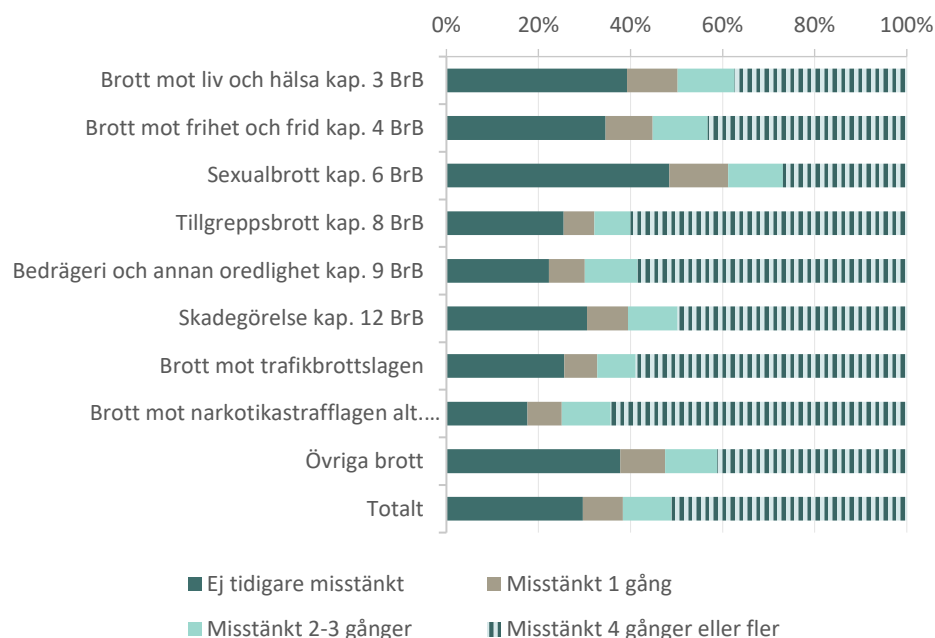
I det här avsnittet redovisas andelen misstankar mot tidigare misstänkta uppdelat på olika brottskategorier. Här bör noteras att det inte bara handlar om tidigare misstankar inom samma brottskategori, utan att det kan handla om tidigare misstankar inom vilken typ av brott som helst.

Oavsett vilken brottskategori som studeras gäller att misstankarna vanligtvis varit riktade mot personer som antingen inte varit misstänkta alls de föregående fem åren eller som varit misstänkta fyra gånger eller fler. Det är dock ganska stora skillnader mellan brottskategorierna i hur stor andel av misstankarna som gäller någon som tidigare varit misstänkt (figur 6). Störst andel ej tidigare misstänkta (48 procent) finns inom kategorin sexualbrott och lägst andel finns inom kategorin brott mot narkotikastrafflagen alternativt narkotikasmuggling (18 procent, figur 4).

Det finns också stora variationer i hur stor andel av misstankarna som varit mot personer som varit misstänkta fyra gånger eller fler. Den andelen är störst inom kategorierna brott mot narkotikastrafflagen alternativt narkotikasmuggling (64 procent), tillgreppsbrott (60 procent), brott mot trafiklagstiftningen (59 procent) och bedrägeri och annan oredlighet (58 procent). För samtliga brottskategorier gäller att andelarna misstänkt

endast en gång alternativt misstänkt två till tre gånger är relativt små (7–13 procent vardera) och varierar påfallande lite mellan brottskategorierna.

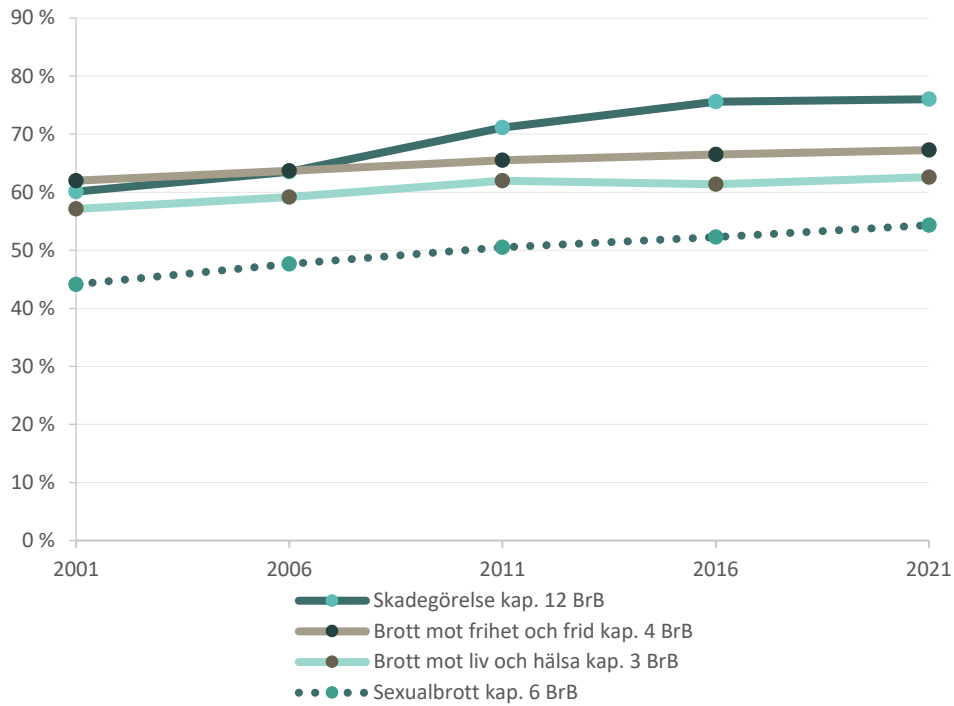
Figur 4. Misstankar om brott för olika kategorier av brott, sammanslaget för åren 2001–2021, fördelat på om och hur många gånger den misstänkta personen varit misstänkt de föregående fem åren. Andel misstankar per brottskategori, i procent.

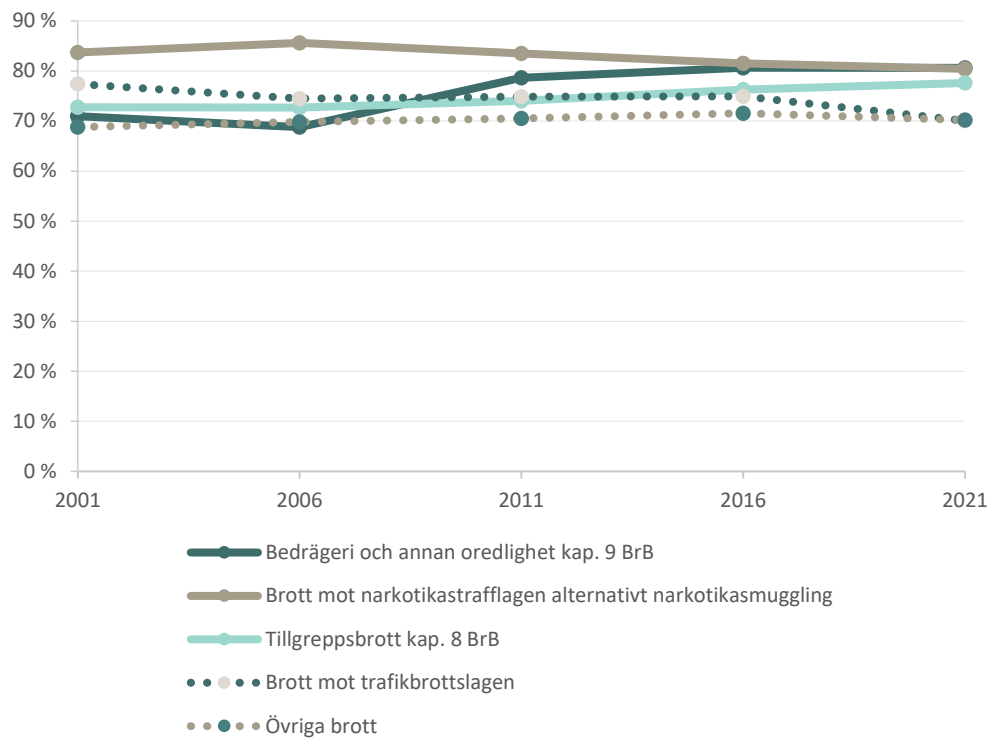
För merparten av brottskategorierna har andelen tidigare misstänkta varit relativt konstant över perioden 2001–2021 (figur 5a och 5b). För tre av brottskategorierna har dock andelen tidigare misstänkta ökat över tid. Störst var ökningen för skadegörelse (från 60 till 76 procent) följt av sexualbrott (från 44 procent till 54 procent) och bedrägeri och annan oredlighet (71 till 81 procent). Återigen kan här påpekas att de tidigare mistankarna kan röra vilket brott som helst.

Gemensamt för kategorin skadegörelse samt kategorin bedrägeri och annan oredlighet är att andelen tidigare ej misstänkta har minskat över tid medan andelen misstänkta fyra gånger eller fler har ökat. Samtidigt ligger andelen misstänkta en gång respektive två till tre gånger relativt oförändrade. För sexualbrott tycks ökningen däremot gälla i alla kategorier tidigare misstänkta, oavsett om det gäller en enstaka tidigare misstanke, två till tre stycken eller fler (se tabell 7 i appendix).

Figur 5a. Andel misstankar som riktas mot personer som varit misstänkta för något brott under de föregående fem åren, inom respektive brottskategori. Resterande brottskategorier finns i figur 5b.

Figur 5b. Andel misstankar som riktas mot personer som varit misstänkta för något brott under de föregående fem åren, inom respektive brottskategori. Resterande brottskategorier finns i figur 5a.

För att ta reda på om det är några särskilda typer av skadegörelsebrott som ligger bakom förändringen i den kategorin studerades de enskilda brottstyperna utifrån brottskod.⁸ Det är dock inte någon särskild brottstyp som sticker ut. Utvecklingen mot att en allt större andel av misstankarna riktas mot personer som tidigare varit misstänkta minst fyra gånger är genomgående för i princip alla typer av skadegörelsebrott.

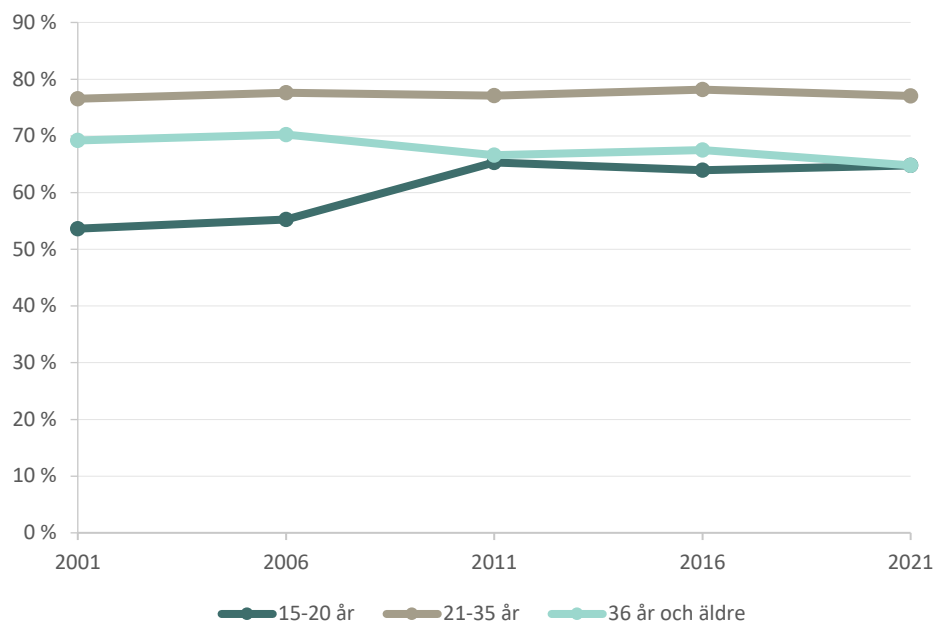
Misstankar i olika åldersgrupper

Det finns två olika sätt att studera utvecklingen avseende olika åldersgrupper, antingen genom att studera utvecklingen av fördelningen *inom* de olika åldersgrupperna, eller *mellan* dem. I den här kortanalysen studeras enbart utvecklingen inom de respektive åldersgrupperna. Figur 6 visar utvecklingen av fördelningen inom respektive åldersgrupp, och att det finns tydliga skillnader mellan dem i hur stor andel av misstankarna som riktas mot personer som är tidigare misstänkta.

Störst andel tidigare misstänkta, 77–78 procent, finns inom åldersgruppen 21–35 år, en andel som är oförändrad över tid. I åldersgruppen 36 år och äldre är andelen misstankar mot tidigare misstänkta något lägre och minskar en aning över tid (från 69 procent 2001 till 65 procent 2021). I åldersgruppen 15–20 år är andelen i början av perioden lägst men ökar från 54 procent 2001 till 65 procent 2021, det vill säga samma nivå som åldersgruppen 36 år och äldre. Ökningen gäller både kvinnor och män i åldersgruppen 15–20 år. Det bör noteras att åldersgruppen 15–20 år inte är helt jämförbar med övriga åldersgrupper, i och med att merparten av dem inte varit straffmyndiga under hela uppföljningsperioden (fem år). Att andelen misstankar mot personer misstänkta fyra gånger eller fler trots det är lika hög i den yngsta åldersgruppen som i den äldsta kan förstås mot bakgrund av att 15–20 år anses vara den mest brottsaktiva åldern medan 36 år och äldre anses vara den minst brottsaktiva åldern. Här kan det vara värt att nämna att även om den yngre åldersgruppen inte är fullt jämförbar med de båda andra, påverkar det inte jämförbarheten inom åldersgruppen över tid.

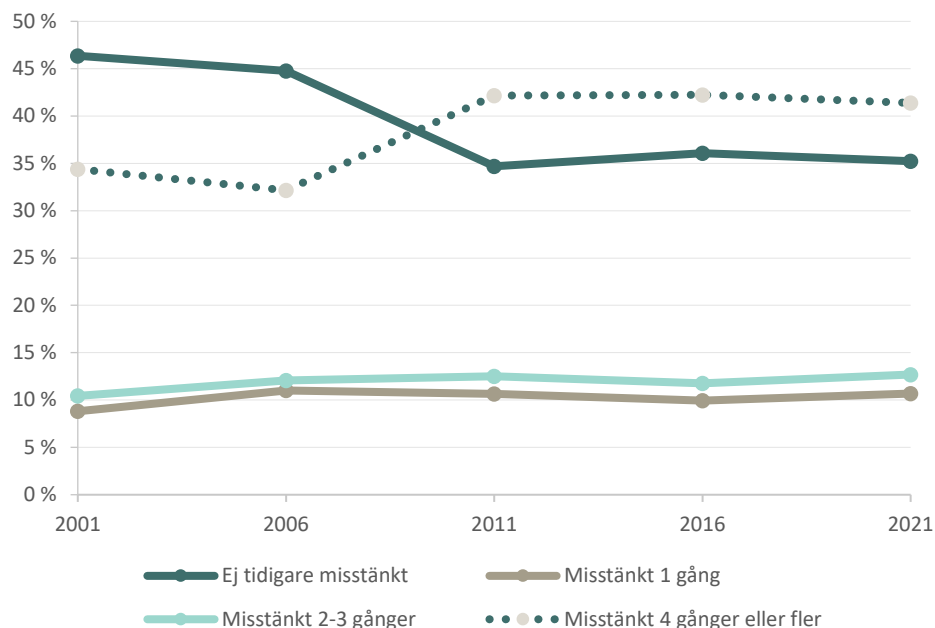
⁸ Motsvarande analyser har inte gått att göra för sexualbrott och bedrägerier, på grund av förändringar i lagstiftning och brottskoder under den aktuella tidsperioden.

Figur 6. Misstankar mot personer som varit misstänkta någon gång de föregående fem åren. Andel tidigare misstänkta per åldersgrupp i procent.

För att närmare studera den ökande andelen tidigare misstänkta i gruppen 15–20 år redovisas andelen misstankar uppdelade på antal tidigare misstankar inom just den åldersgruppen i figur 7. Här noteras att ökningen i andelen tidigare misstänkta helt kommer av en ökad andel som varit misstänkta fyra gånger eller fler. Andelen misstankar mot personer som tidigare varit misstänkta endast en gång respektive två till tre gånger är så gott som oförändrade.

Figur 7. Misstankar om brott samtliga brottstyper 2001–2021 bland personer 15–20 år, fördelat på om och hur många gånger den misstänkta personen varit misstänkt de föregående fem åren. Andel misstankar i procent.

Eftersom det syns en tydligt ökad andel misstankar mot 15–20-åringar som tidigare har misstänkts för fyra brott eller fler finns det skäl att studera den gruppen närmare genom att se om det är några särskilda brottskategorier där den gruppen ökar. Tabell 9 i appendix visar att andelen misstänkta fyra gånger eller fler ökar i samtliga brottskategorier bland 15–20-åringar, utom för sexualbrott.⁹

⁹ Tidigare analys av de olika brottskategorierna visar på en ökning av andel misstankar mot tidigare misstänkta inom kategorin sexualbrott, men det gäller alltså inte för den yngsta gruppen.

Avslutande diskussion

Den här kortanalysen studerar hur vanligt det är att misstankar riktas mot tidigare misstänkta personer och hur detta har utvecklats över de senaste två decennierna. Den är gjord utifrån ett verksamhetsperspektiv, vilket innebär att det är brottsmisstankarna i egenskap av polisiära ärenden som är i fokus, och inte den faktiska brottsligheten. Brottsmisstankarna existerar dock inte i ett vakuum, utan påverkas av flera faktorer, bland annat den faktiska brottsligheten. Brottsligheten i Sverige har genomgått betydande strukturförändringar under den här perioden: forskning tyder på att tillgrepsbrotten har minskat avsevärt, samtidigt som bland annat bedrägeribrotten har ökat (Brå 2017). Sett till den registrerade brottsligheten (såväl anmälningstatistik, misstankestatistik och lagföringsstatistik) står narkotikabrott också för en mycket stor ökning. Studier av så kallad gängbrottslighet och kriminella karriärer tyder på att narkotikabrotten har fått en ökad betydelse även där (Granath 2022). Ett mycket intressant resultat i den här kortanalysen är att trots dessa strukturförändringar i den registrerade brottsligheten visar resultaten att andelen misstankar som riktas mot personer som tidigare varit misstänkta är påtagligt oförändrad över den här perioden. Likaså om man studerar misstankar mot kategorin ”tidigare misstänkta” mer i detalj, uppdelat på hur många gånger de tidigare varit misstänkta, är resultaten påfallande oförändrade över tid. Under hela tidsperioden är den till synes mest brottsbelastade gruppen, som utgör drygt 0,5 procent av den straffmyndiga befolkningen, föremål för hälften av alla brottsmisstankar.

Det har dock skett vissa förändringar i andelen tidigare misstänkta bland misstankar inom de olika brottskategorierna. Inom såväl bedrägeribrotten, sexualbrotten som skadegörelsebrotten ökar andelen misstankar mot personer som tidigare varit misstänkta, framför allt mot personer som varit misstänkta fyra gånger eller fler. För skadegörelse och sexualbrott syns en succesiv ökning av andelen misstankar mot tidigare misstänkta personer över hela undersökningsperioden 2001–2021, men för bedrägeri sker en tydlig ökning framför allt mellan 2006 och 2011. Den här strukturförändringen går inte att förklara inom ramen för den här kortanalysen, men den kan ändå ses mot bakgrund av att det var en period när bedrägeribrottsligheten ökade enligt NTU (Brå 2022b) samtidigt som det skedde snabba förändringar i allmänhetens digitala vanor. År 2007 lanserades den första smarta telefonen i Sverige, och fyra år senare ägde var fjärde svensk en smart telefon (Internetstiftelsen 2018), som gjorde det möjligt att vara uppkopplad betydligt mer än tidigare, vilket också förändrade tillfällesstrukturen för bedrägeribrott, eftersom bedrägerier är lättare att begå i mängd i en digital miljö. Det skulle kunna förklara varför det syns en ökning i misstankar om bedrägeri mot personer som är tidigare misstänkta. Det är dock bara en hypotes, och det bör noteras att den här kortanalysen studerar misstankar mot tidigare misstänkta oavsett om de

tidigare misstankarna handlar om samma typer av brott eller om helt annan brottslighet. Det vore dock intressant att göra en liknande studie för att undersöka hur stor del av brottsmisstankarna som härrör från personer som tidigare misstänkts för samma brott och hur det skiljer sig mellan olika typer av brott, för att bidra med ytterligare kunskap om den upprepade brottslighetens utveckling.

Ett annat intressant resultat är förändringen som syns över tid när resultaten delas upp på åldersgrupper. Andelen tidigare misstänkta mot tidigare misstänkta i den yngsta gruppen, 15–20 år, ökar tydligt mellan 2006 och 2011 och ligger sedan kvar på den högre nivån. Det är särskilt intressant eftersom hela ökningen består av misstankar mot personer som varit misstänkta fyra gånger eller fler och gäller i princip alla brottskategorier. Det är också i linje med forskning (Sivertsson 2023) som visar på att det finns en kohorteffekt, där en mindre grupp unga pojkar står för en allt större andel av brotten. Det talar för att de förändringar som syns för de unga i den här kortanalysen inte bara speglar en förändrad upptäcktsrisk, utan på en faktisk förändring i de ungas brottslighet. Det faktum att sexualbrott är den enda brottskategorin där andelen misstankar mot tidigare misstänkta unga personer inte ökar går i linje med tidigare forskning på så kallat strategiska brott (Brå 2021). Där tyder resultaten på att sexualbrott inte är en statistisk markör för att fortsatt kriminell karriär inom andra typer av brott. Här bör dock noteras att när det gäller sexualbrott är det svårt att säga något om den faktiska brottsligheten utifrån den här typen av registerbaserade studier, eftersom anmälningsbenägenheten är så låg.

En viktig skillnad mellan den här studien och andra studier över vad man brukar kalla högaktiva lagöverträdare och deras brottslighet är att den utgår från registret över misstänkta personer i stället för registret över lagförda personer. Resultaten ska tolkas mot bakgrund av att brottsmisstankar och brottsmisstänkta är problematiska mått på den faktiska brottsligheten eftersom alla misstänkta inte är brottslingar och alla brottslingar inte blir misstänkta. Som mått på brottslighet betraktat har registret över lagförda personer ett annat problem: där är alla dömda att betrakta som brottslingar, men felmarginalen på andra sidan är desto större, eftersom det är en ännu mindre andel brotts handlingar som leder till lagföring än som leder till brottsmisstanke. Skillnaden till trots pekar den här studien, precis som studier på registret över lagförda personer (till exempel Rikspolisstyrelsen 2012, Torstensson Levander 2013, Brå 2014) på att det är en liten grupp individer som står för en ansevärd del av brotten. Det vore intressant att studera vidare hur den här mest brottsmisstänkta gruppen förhåller sig till den mest lagförda gruppen. Det återstår alltså att se om det går att identifiera samma grupp med registret över misstänkta personer som med registret över lagförda personer. Det tycks i alla fall stå klart att det går att identifiera en liten grupp som står för en stor andel av misstankarna och att det förhållandet är konsekvent över tid, vilket talar för

att registret över misstänkta personer går att använda i studier av den mest brottsbelastade gruppen i samhället.

En fördel med att studera de som är tidigare misstänkta allra mest är att man får en tydligt avgränsad grupp att rikta polisens insatser mot. Nackdelen är att det sannolikt blir svårt att följa upp effekten på ett tillförlitligt sätt. Det ligger i sakens natur att fler riktade polisinsatser mot en särskild grupp leder till fler misstankar riktade mot densamma, vilket i statistiken då ser ut som att gruppen blir allt mer belastad över tid fastän så nödvändigtvis inte är fallet; det skulle till och med kunna vara tvärtom. Det är inte ett argument mot att arbeta med och följa upp den här gruppen, men man bör ha i åtanke att det kan komma att påverka statistiken på så sätt.

Referenser

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2011). *Strategiska brott bland unga på 00-talet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Rapport 2011:21.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2014). *Högaktiva lagöverträdare*. Kortanalys.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2017). *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Rapport 2017:5.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2020). *Personer lagförda för brott 2019. Slutlig statistik*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2021). *Strategiska brott bland ungdomar på 2010-talet och faktorer av betydelse för att lämna ett kriminellt liv*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Rapport 2021:5.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2022a). *Handläggningsresultat för brottmisstankar i brottmålsprocessen 2021 – Sammanhållen statistik över utredning och lagföring av brottmisstankar*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2022b). *Nationella trygghetsundersökningen 2022 – Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Carlsson, C., Sivertsson, F. (2021) Age, Gender, and Crime in a Stockholm Birth Cohort to Age 64. *J Dev Life Course Criminology* 7, 359–384 (2021). <https://doi.org/10.1007/s40865-021-00172-w>
- Forslund, I., von Hofer, H., Thorson, U. (2012). *Kriminalitetsutveckling och -belastning belyst genom födelsekohortstatistik. Födda 1958 – 1991 Rapport 2012:3* Kriminologiska institutionen Stockholms universitet.
- Granath, S. (2022) Gäng och skjutningar. I: Estrada, F., m. fl. (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.
- Internetstiftelsen (2018). *Svenskarna och internet 2018*. <https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/svenskarna-och-internet-2018/allmant-om-internetutvecklingen/smarta-mobiler-fortsatter-oka/>
- Nilsson, A., Estrada F. (2009). *Kriminalitet och livschanser Uppväxtvillkor, brottslighet och levnadsförhållanden som vuxen 2009*. Stockholm: Institutet för Framtidsstudier
- Rikspolisstyrelsen (2012). *Vägledning för åtgärder mot livsstilskriminellas brottslighet*. VLK-483-3580/11.
- Sivertsson, F. (2023). *Polarisering av våld bland tonårspojkar i Stockholm?: En beskrivning utifrån självdeklarerad och registrerad våldsbrottslighet, 2002–2020*. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Torstensson Levander (2013). *Kronisk kriminalitet som livsstil*. Rikspolisstyrelsens utvärderingsfunktion. Rapport 2013:2.

Bilagor

Se separat appendix med tabeller.

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

Box 1386/Tegnégatan 23, SE-111 93 STOCKHOLM

Tel +46 (0) 8 527 58 400, info@bra.se, www.bra.se

urn:nbn:se:bra-1114